

УДК: 65.012:658.14:330.322

DOI: 10.31359/2312-3427-2019-1-261

М.І. Стегней, д-р екон. наук, професор

orcid.org/0000-0002-4688-6447

stegneym@gmail.com

Мукачівський державний університет

І.О. Іртишева, д-р екон. наук, професор

orcid.org/0000-0002-7025-9857

innauamd@gmail.com

Національний університет кораблебудування

імені адмірала Макарова

І.М. Бошинда, аспірант

orcid.org/0000-0003-2402-9206

Мукачівський державний університет

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ КАРПАТСЬКОГО РАЙОНУ

Статтю присвячено дослідженню соціально-економічного розвитку Карпатського економічного району та наданню оцінки сектору малого бізнесу на становлення економічної ситуації в даному районі. Малий бізнес відіграє вагомую роль у формуванні цілей та виконанні поставлених задач щодо соціально-економічного розвитку району. Авторами обґрунтовано основні показники, завдяки яким малий бізнес впливає на економіку району. Систематизовано діяльність малого бізнесу на економічному ринку та його роль у соціально-економічному житті Карпатського району. Вдосконалено комплексний підхід до надання оцінки діяльності малого бізнесу, визначено його місце у формуванні соціально-економічного розвитку району.

Ключові слова: малий бізнес, соціально-економічний розвиток, Карпатський економічний район, підприємництво, стійке економічне зростання.

Постановка проблеми. На сучасному етапі ефективний розвиток підприємницької діяльності залежить від умов формування та реалізації концепцій розвитку малого бізнесу, його впливу на соціально-економічне

життя суспільства та взаємодії зі всіма державними інститутами. Для виконання основних своїх функцій малому бізнесу потрібно належне підприємницьке середовище, яке забезпечує: стабільність економічної та правової системи, підтримку підприємництва на регіональному та державному рівнях, ефективну систему кредитування та оподаткування. Не менш важливим фактором у забезпеченні ефективного функціонування підприємств малого бізнесу є формування виваженої організаційно-економічної політики. Це зумовлено наявними для кожного підприємства малого бізнесу завданнями з організації стабільного та ефективного функціонування для досягнення цілей своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку сектору малого бізнесу, його впливу на соціально-економічний розвиток регіонів, а також формування виваженої організаційно-економічної політики для забезпечення стійкого розвитку підприємств малого бізнесу описані у працях таких вчених, як: І.М. Бойчук, Л.Д. Буряк, М.І. Долішній, М.А. Козоріз, Д.А. Ісаченко, В.Л. Корнієв та інших.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз впливу малого бізнесу на соціально-економічний розвиток Карпатського регіону та дослідження організаційно-економічної діяльності підприємств малого бізнесу для забезпечення стійкого економічного розвитку. Для комплексного дослідження даних питань потрібно вирішити наступні завдання:

- провести комплексне дослідження сектору малого бізнесу в Карпатському економічному районі;
- дослідити проблеми та перспективи для покращення діяльності сектору малого бізнесу та його впливу на соціально-економічний розвиток регіону;
- вивчити організаційно-економічні механізми впливу на малий бізнес.

Виклад основного матеріалу. Малий бізнес у розвинених країнах є наймасовішим сектором економіки. Він диктує темпи економічного розвитку, структуру та якісні зміни валового національного продукту, є основою для покращення інфраструктури ринку. В наших економічних реаліях розвиток підприємств малого бізнесу необхідний як для створення в економіці ринкових відносин, так і з метою активізації структурної перебудови, насамперед на користь розвитку виробництва товарів народного споживання, торгівлі, сфери послуг, де переваги малих підприємств виявляються з особливою інтенсивністю. Не менш важливою

є роль підприємств такого типу і при зменшенні безробіття, для створення нових робочих місць, а також з погляду можливостей насичення споживчого ринку [3].

Являючись самостійним суб'єктом економіки малий бізнес має характерні, притаманні для себе риси та критерії [9]:

- малий бізнес, на відміну від середнього та великого, здебільшого створюється не для масштабної експансії ринку, а з метою задоволення власних потреб, швидкого отримання прибутку та можливості різкої зміни вектору своєї діяльності в залежності від ринкових потреб,

- високими ризиками ведення своєї діяльності, що пов'язано з незначними обсягами фінансових резервів,

- висококваліфіковані кадри важче залучити до праці на малих підприємствах у зв'язку з небажанням сплачувати високу заробітну плату і це призводить до того що здебільшого власники бізнесу опираються на власні сили.

Для ефективного функціонування сектору малого бізнесу та стійкого соціально-економічного розвитку має проходити виважена регіональна політика держави, яка повинна забезпечувати комплексний розвиток всіх сфер соціально-економічного життя [8]. До основних процесів розвитку підприємств малого бізнесу на які впливає державна регіональна політика слід віднести: законодавчу базу, покращення інфраструктури сектору малого бізнесу, створення механізмів, які забезпечують фінансову підтримку підприємств малого бізнесу, підвищення ефективності співпраці між малим бізнесом та органами державного управління [4]. Малий бізнес є одним з основних факторів соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. Саме тому держава повинна виконувати функції регулятора і в межах своїх повноважень вести контроль над діяльністю сектора малого бізнесу, що може в майбутньому покращити становище цього сектора економіки та сприяти соціально-економічному розвитку.

Важливу роль у проведенні дослідження щодо діяльності малого бізнесу та наданні оцінки його впливу на соціально-економічний розвиток країни та її регіонів відіграють профільні державні органи, які в межах своїх повноважень вивчають підприємницьке середовище і завдяки цьому надають вектори розвитку, які в майбутньому могли б покращити як діяльність окремо сектору малого бізнесу так і соціально-економічну ситуацію в цілому [1].

Оцінка соціально-економічного розвитку областей здійснюється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2015

року № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики» [12].

Для проведення власного дослідження соціально-економічного розвитку виокремимо Карпатський регіон, який включає Закарпатську, Львівську, Івано-Франківську та Чернівецьку області. Карпатський регіон межує з п'ятьма країнами: Польщею, Румунією, Молдовою, Угорщиною і Словаччиною, що впливає на економічну, культурну та національну складову району. Як зазначалося раніше, малий бізнес відіграє важливу роль у становленні соціально-економічного розвитку як держави, так і окремих її районів, тому ми з поміж усіх факторів та чинників впливу на соціально економічний розвиток, розглянемо вплив малого бізнесу на Карпатський економічний район. Доцільним є дослідити кожен область Карпатського району окремо для більш детального вивчення впливу малого бізнесу на їхній розвиток.

За постановою Кабінету Міністрів України виділяють два основні показники сектору малого підприємництва які впливають на соціально-економічний розвиток [12]:

- показники кількості малих підприємств на 10 тис. осіб населення,
- частки обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктів малого підприємництва від загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг).

Для якісної оцінки впливу соціально-економічного розвитку Карпатського району доцільним є розглянути показники по малому підприємництву за 2015-2017 рр.

Досліджуючи структуру суб'єктів господарювання у Карпатському економічному районі слід відзначити, що у кожній з областей зменшилася кількість суб'єктів малого підприємництва. Так, протягом 2015-2017 рр. у Закарпатській області відбулося зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва на 10 тисяч наявного населення з 472.7 у 2015 р., до 411 у 2017 р. (табл. 1). В Івано-Франківській області цей показник у 2015 р. сягав 399,3, а в 2017 р. знизився до 359. Львівська область у свою чергу також зазнала спаду сектору малого підприємництва. У 2015 р. в області показники були на рівні 471,6 на 10 тисяч населення, а в 2017 р. зменшились до 434,7. Чернівецька область хоча і займає лідируючі позиції за кількістю суб'єктів малого підприємництва не тільки в Карпатському економічному районі і по території всієї України [10], протягом 2015-

2017 рр. також зазнала спаду на цьому сегменті ринку. З 2015 по 2017 рр. кількість суб'єктів малого підприємництва в області впала з 523,7 (2015 р.), до 478,1 (2017 р.). Тенденція до зменшення кількості суб'єктів малого підприємництва пов'язана з низкою чинників: зростання витрат на виробництво, обмежений доступ до фінансово кредитних ресурсів, нестабільне регуляторне середовище, відсутність належної підтримки з боку держави тощо.

1. Показники сектору малого підприємництва в Карпатському економічному районі [10]

Область	Показники	Роки		
		2015	2016	2017
Закарпатська область	Кількість суб'єктів мал.підпр. на 10т ис.осіб	472.7	445.3	411.0
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом у загальному обсязі (%)	36.4%	46.3%	47.0%
Івано-Франківська область	Кількість суб'єктів мал.підпр. на 10тис.осіб	399.3	364.5	359.0
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом у загальному обсязі (%)	37.2%	38.3%	39.5%
Львівська область	Кількість суб'єктів мал. підпр. на 10 тис. осіб	471.6	449.2	434.7
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом у загальному обсязі (%)	34.0%	36.4%	36.7%
Чернівецька область	Кількість суб'єктів мал. підпр. на 10 тис. осіб	523.7	492.0	478.1
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом у загальному обсязі (%)	57.3%	58.4%	57.7%

Для комплексного дослідження соціально-економічного розвитку областей Карпатського району проаналізуємо обсяги реалізованих товарів та послуг, які надають малі підприємства, від загальної кількості реалізованої продукції. У відсотковому вираженні у кожній з областей Карпатського району відбулось збільшення частки продукції малого підприємництва від загальної частки на ринку, не зважаючи на зменшення кількості самих малих підприємств. Це свідчить про те, що вплив сектору малого підприємництва на соціально-економічний розвиток областей стає все більш значущим. У Закарпатській області частка реалізованої продукції малим підприємством у 2017 р. сягнула 47 % у порівнянні з 2015 р., коли цей показник мав 36,4 %. Приріст в області у 2015-2017 рр. сягнув 10,4 %, що є одним з найбільших показників по території всієї України та найбільшим у Карпатському районі. Ці показники дають змогу оцінити колосальний вплив малого підприємництва на соціально-економічний розвиток в області. В Івано-Франківській області частка зросла з 37,2 % у 2015 р. до 39,5 % у 2017 р. У Львівській цей показник також є незначним. Частка реалізованої продукції малим підприємством зросла з 34 % у 2015 до 36,7 % у 2017 р. У Чернівецькій області частка реалізованої продукції суб'єктами малого бізнесу має найкращі показники не тільки на території Карпатського району, а і по території всієї України. У 2015 р. ця частка сягала 57,3 %, у 2016 р. – 58,4 %, а в 2017 р. хоча і відбувся незначний спад до 57,7 %, область залишається лідером за цим показником малого підприємництва. Це зумовлено специфікою розташування області, особливостями економічного розвитку, великою кількістю малих підприємств, що займаються торгівлею та незначною кількістю середніх та великих підприємств.

За наявними даними можна провести оцінку впливу малого підприємництва на соціально-економічний розвиток областей Карпатського економічного району (табл. 2).

З отриманих даних ми бачимо, що найбільший вплив на соціально-економічний розвиток по всіх параметрах малий бізнес має у Чернівецькій області. Після Чернівецької області слідує Закарпатська, яка в рейтингу посідає друге місце, завдяки покращенню показника частки реалізованої продукції у 2016-2017 рр. Далі ідуть Львівська та Івано-Франківська область які займають третє та четверте місце відповідно.

2. Рейтингова оцінка впливу малого підприємництва на соціально-економічний розвиток Карпатського економічного району

Область	Показники	Роки			Загальна оцінка за 2015-2017 роки
		2015	2016	2017	
Закарпатська область	Кількість суб'єктів малого підприємництва	2	3	3	2
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом	3	2	2	
Івано-Франківська область	Кількість суб'єктів малого підприємництва	4	4	4	4
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом	2	3	3	
Львівська область	Кількість суб'єктів малого підприємництва	3	2	2	3
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом	4	4	4	
Чернівецька область	Кількість суб'єктів малого підприємництва	1	1	1	1
	Частка обсягу реалізованої продукції малим підприємництвом	1	1	1	

Даний рейтинг не відображає всю повноту картини впливу малого підприємництва на соціально-економічний розвиток району. Для більш детального вивчення цього сектору економіки та його впливу на соціально-економічний розвиток, слід використовувати і інші показники діяльності малого підприємництва, такі як: кількість зайнятого населення у секторі малого підприємництва, оплата праці, інвестиції в даний сектор підприємництва, вплив на формування валового регіонального продукту тощо.

Висновки. Дослідженням підтверджено, що сектор малого бізнесу має хоч і не вирішальну роль у соціально-економічному розвитку

Карпатського економічного району, але несе вагомий вплив у формування основних цілей, які покращують економічне та соціальне становище регіону. Проведений аналіз областей, які входять до Карпатського економічного району показав, що найбільший вплив малий бізнес на економіку має у Чернівецькій області, за нею слідують Закарпатська, Львівська та Івано-Франківська області. У майбутньому на базі даного дослідження слід проводити комплексну оцінку соціально-економічного розвитку Карпатського економічного району із залученням інших показників сектору малого підприємництва, що надасть більш детальну оцінку впливу малого бізнесу на економічну ситуацію Карпатському економічному районі та областях, які входять в даний район.

Бібліографічний список.

1. Boshynda I. «Role of the state in the system of regulation of small business in the Transcarpathian region» / M. Stehnei, I. Boshynda, V. Popfalushi // collective monograph: Management mechanisms and development strategies of economic entities in conditions of institutional transformations of the global environment / ISMA University. – Riga, Latvia. – 2019. – Vol. 1. – P. 279-288.

2. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні / Державна служба України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва. – Київ, 2014. – 40 с.

3. Бойчук І.М. Економіка підприємства: навч. посібник. – Вид. 2-ге доповн. і переробл. – К.: Атака, 2006. – 528 с. 4. Бошинда І.М. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості / М.І. Стегней, І.М. Бошинда // Електронне наукове фахове видання: «Економіка і суспільство», Мукачівський державний університет. – 2018. – Вип. 16. – С. 495–499. – Режим доступу: http://economyandsociety.in.ua/journal/16_ukr/75.pdf.

4. Буряк Л.Д. Фінансовий менеджмент в малому бізнесі: навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2007. – 432 с. 5. Державна служба статистики України. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

5. Злупко С.М. Підприємництво: основи, особливості, механізми: навч. посібник / С.М. Злупко, О.В. Стефанишин, Л.А. Швайка. – Львів. – Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2000. – 370 с.

6. Лебедик Т. Організаційно-економічне забезпечення регіонального розвитку підприємництва в сфері послуг [Текст]: дис. канд. екон. наук: 08.10.01 / Т. Лебедик. – Київ, 2006. – 200 с.

7. Малик І.П. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні / І.П. Малик, Г.А. Мохонько // Екон. вісн. Нац. техн. ун-ту України "КП": зб. наук. пр. – 2012. – Вип. 9. – С. 29 –34.

8. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. Департамент з питань регіонального розвитку. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>.

9. Підприємництво в Україні: проблеми становлення і розвитку / М.І. Долішній, М.А. Козоріз, В.П. Мікловда, Л.С. Даниленко // Ужгород: Карпати, 1997. – 363 с.

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2015 № 856 «Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики».

11. Регіонально-адміністративний менеджмент: навч. посібник під ред. д-ра філос. наук, проф. В.Г. Воронкової. – К.: Видавничий дім «Професіонал», Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

12. Stehnei M.I. Modeling of strategic control system in the context of sustainable development of enterprise / M. Stehnei, I. Irtysheva, Y. Boiko // Problems and Perspectives in Management (open-access): journal.– Sumy: LLC "СРС "Business Perspectives", 2017.– Volume 15, Issue 3.– P.212-223. doi: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15\(3-1\).2017.05](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.15(3-1).2017.05).

М.И. Стегней, И.А. Иртышева, И.М. Бошында. Организационно-экономические основы развития малого бизнеса Карпатского района. Статья посвящена исследованию социально-экономического развития Карпатского экономического района и предоставлению оценки сектора малого бизнеса на становление экономической ситуации в данном районе. Малый бизнес играет важную роль в формировании целей и выполнении поставленных задач по социально-экономическому развитию района. Авторами обоснованы основные показатели, благодаря которым малый бизнес влияет на экономику района. Систематизированы деятельность малого бизнеса на экономическом рынке и его роль в социально-экономической жизни Карпатского района. Усовершенствован комплексный подход к предоставлению оценки деятельности малого бизнеса, определено его место в формировании социально-экономического развития района.

Ключевые слова: малый бизнес, социально-экономическое развитие, Карпатский экономический район, предпринимательство, устойчивый экономический рост.

M.I. Stehnei, I.A. Irtysheva, I.M. Boshynda Organizational and economic basis for the development of small business in the Carpathian region. The article is devoted to the study of the socio-economic development of the Carpathian economic region and to provide an assessment of the small business sector on the development of the economic situation in this area. Small business plays an important role in the formation of goals and the implementation of the objectives for the socio-economic development of the district. The authors substantiated the main indicators due to which small business affects the economy of the district. The activities of small business in the economic market and its role in the socio-economic life of the Carpathian region are systematized. The integrated approach to providing an assessment of small business activity has been improved, its place in shaping the socio-economic development of the district has been determined. The survey confirmed that the small business sector has, though not decisive role in the socio-economic development of the Carpathian economic region, but has a significant influence on the formation of the main goals that improve the economic and social situation in the region. The analysis of the regions included in the Carpathian economic region showed that the smallest business has the greatest influence on the economy in the Chernivtsi region, followed by the Transcarpathian, Lviv and Ivano-Frankivsk regions. In the future, on the basis of this study, a comprehensive assessment of the socio-economic development of the Carpathian economic region should be carried out, with the involvement of other indicators of the small business sector, which will give a more detailed assessment of the impact of small business on the economic situation in the Carpathian economic region and areas that are part of the region.

Keywords: small business, socio-economic development, the Carpathian economic region, entrepreneurship, sustainable economic growth.

Стаття надійшла до редакції: 27.02.2019 р.